

MAŁGORZATA DAJNOWICZ

„Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” – biuletynie Ligi Kobiet (1947–1953)

Działalność Ligi Kobiet – najbardziej masowej organizacji kobiecej związanej z systemem komunistycznym Polski Ludowej – była jak dotychczas, w bardzo niewielkim stopniu przedmiotem historycznych dociekań naukowych. Badania całościowe nad tą organizacją prowadziła Barbara Nowak¹, wyniki zawarła w pracy doktorskiej, napisanej w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Praca ta, choć stanowi podstawowe ustalenia w zakresie działalności Ligi Kobiet na tle rzeczywistości Polski Ludowej, oparta jest na bazie materiałowej dosyć ograniczonej. Autorka dysertacji wykorzystwała podstawowe zasoby archiwalne przechowywane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie oraz dokonała przeglądu prasy dokumentującej działalność organizacji. Na bazie tych materiałów opracowała temat pracy. Należy jednak wskazać, że B. Nowak pominęła ważne zasoby źródłowe, przechowywane zwłaszcza w Instytucie Pamięci Narodowej, po części także w Archiwum Akt Nowych oraz materiały znajdujące się w archiwach państwowych wojewódzkich, dotyczące działalności Ligi na obszarze poszczególnych regionów, okręgów, powiatów, miast. Ważne ustalenia na temat funkcjonowania Ligi Kobiet w początkowym okresie jej rozwoju, w latach 1945–1957, wnosi artykuł Dariusza Jarosza.² Kierunkom

¹ B. Nowak, *Serving Women and the State: The League of Women in Communist Poland*, praca doktorska, The Ohio State University 2004, <http://bit.ly/2diMB3h> [10.11. 2016].

² D. Jarosz, *Idee, programy i realia: funkcje Ligi Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej (1945–1957)*, [w:] *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. II, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009, s. 307–330.

działalności Ligi Kobiet w jednej z dzielnic Poznania w latach 1957–1966 tekst poświęciła Natalia Jarska.³ Do działalności organizacji nawiązuje również w monografii Małgorzata Fidelis.⁴

Problematyka dotycząca funkcjonowania Ligi Kobiet⁵ na tle ówczesnej rzeczywistości społecznej i politycznej, działalność organizacyjna oraz zasięg oddziaływania Ligi Kobiet w polskich środowiskach kobiecych, opracowanie struktur organizacji szczebla nie tylko centralnego, ale i oddziałów wojewódzkich, powiatowych, kół miejskich, blokowych, zakładowych, branżowych (np. kół Rodzin Milicyjnych czy Rodzin Wojskowych) nadal wymagają badań szczegółowych. Zwłaszcza interesujące poznawczo mogłyby być studia dotyczące funkcjonowania i wpływów organizacji w poszczególnych województwach ówczesnej Polski.

Biuletyn „Nasza Praca” był najważniejszym oficjalnym i propagandowym⁶ periodykiem prasowym wydawanym przez Ligę Kobiet w okresie od 1947 roku do 1989 roku, informującym o całokształcie działalności organizacji. Od marca 1947 roku, kiedy wydano pierwszy numer pisma, do maja 1949 roku ukazywał się pod nazwą „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet”. Po przekształceniu Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w Ligę Kobiet periodyk wychodził od czerwca 1949 roku również jako miesięcznik, następnie od lutego 1950 roku jako dwutygodnik i od początków 1951 roku ponownie jako miesięcznik Ligi Kobiet.

Biuletyn „Nasza Praca” liczył od około 30 do 60 stron tekstu, ukazywał się w szacie graficznej czarno-białej, wydawany był w formacie A5.

³ N. Jarska, *Liga Kobiet w terenie. Działalność Zarządu Dzielnicowego Poznań-Wilda w latach 1956–1966*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2009. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010, s. 149–158.

⁴ M. Fidelis, *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, przeł. M. Jaszczurowska, Warszawa 2010, s. 111, 232, 235–240.

⁵ Liga Kobiet w okresie lat 1945–1989 funkcjonowała pod trzema nazwami: do 1949 roku jako Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet, w latach 1949–1982 jako Liga Kobiet i od 1982 roku jako Liga Kobiet Polskich.

⁶ Propaganda jest to „próba oddziaływania na postawy, a przez to bezpośrednio lub pośrednio na działanie ludzi, za pomocą bodźców językowych, słowa pisanego lub mówionego”, zob.: T. Parsons, *Szkice z teorii socjologicznej*, Warszawa 1972, s. 179; Jedną z najważniejszych funkcji propagandy jest funkcja ideowo-polityczna pozostająca jako nadrzędna do innych, które spełnia propaganda. Przejawia się ona „zarówno w postaci perswazji jak i walki ideologicznej. Upowszechniając ideologię propaganda wnosi ją w system potocznego myślenia ludzi, umożliwia jej przenikanie w życie społeczne, organizuje i ukierunkowuje sposób postrzegania rzeczywistości społeczno-politycznej”, zob.: S. Kuśmierski, *Teoretyczne problemy propagandy i opinii publicznej*, Warszawa 1980, s. 104.

W niektórych fragmentach wyróżniano tytuły tekstów kolorem czerwonym. Na treść miesięcznika składały się rubryki omawiające bieżącą działalność ligową, w tym zakres prac terenowych, wytyczne partyjne dla pracy Ligi Kobiet oraz sprawozdania z działalności organizacyjnej kobiet z innych krajów, głównie Europy Wschodniej i Związku Radzieckiego. W piśmie występowała stała rubryka zatytułowana „Liga przy pracy” oraz działy drukowane nieregularnie, m.in. „Głosy z terenu”, „Sprawy organizacyjne”, „Co czytać”, „Telegramy”. Miesięcznik jak i później dwutygodnik Ligi Kobiet w stosunku do poprzedniej wersji wychodzącej pod auspicjami Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet nie różnił się zasadniczo pod względem podejmowanych głównych tematów. W zależności od okresu wydawania biuletynu prezentowano określoną problematykę propagandowo-polityczną, w tym aktualną „linię partyjną”, dyktowaną niejako wydarzeniami politycznymi, takimi jak wybory, plenarne posiedzenia Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, wytyczne w kwestii realizacji kolejnych planów gospodarczych.⁷

Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet powstała w sierpniu 1945 roku. Zorganizowano wówczas tymczasowy Zarząd Główny i powołano skład zarządu, do którego weszło dziewięć kobiet. Tworzyły go komunistki z Polskiej Partii Robotniczej, socjalistki z Polskiej Partii Socjalistycznej, jedna reprezentująca Polskie Stronnictwo Ludowe, jedna ze Stronnictwa Demokratycznego oraz jedna bezpartyjna – Irena Sztachelska, która została przewodniczącą zarządu.⁸ Swoją nazwą Liga nawiązywać miała do organizacji patriotyczno-niepodległościowej uformowanej jeszcze przed I wojną światową – w 1913 roku. Organizacja funkcjonująca na samym początku bez wyraźnych wytycznych, programu i statutu, z jednej strony miała być wielonurtowa, gotowa również na wchłonięcie różnorodnych środowisk i stowarzyszeń kobiecych z okresu przedwojennego, z drugiej zaś miała sprostać potrzebom stawianym przez aparat partyjny Polski Ludowej: miała być monopartyjna i masowa, dostosowana do potrzeb nowej rzeczywistości ludowej Polski powojennej.⁹ W statucie Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet z 1947 roku cele stowarzyszenia

⁷ Zob. szerzej: na temat znaczenia „Naszej Pracy” w upowszechnianiu działalności Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, zob.: M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947–1949)*, [w:] *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. A. Miodowski, M. Dajnowicz, Białystok 2016, s. 295–307.

⁸ B. Nowak, dz. cyt., s. 25–26.

⁹ Zob.: D. Jarosz, dz. cyt., s. 308. Szerzej na temat powstania Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet pisałam w: *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy”*, s. 295–297.

określono dość ogólnikowo, podając, że Liga będzie walczyć „o stały i sprawiedliwy pokój na świecie, oparty na zasadach demokratycznych”, będzie bronić „praw i interesów kobiety” oraz „rodziny ze szczególnym uwzględnieniem interesów dziecka”. Celem Ligi miało być także „wychowanie kobiety, obywatelki, świadomej swych praw i obowiązków w stosunku do Ojczyzny i społeczeństwa” oraz „czynny udział w pracy Państwa i w jego odbudowie”.¹⁰ W statucie organizacji podano Warszawę jako siedzibę władz centralnych, w opisie struktury organizacyjnej wskazywano na możliwość powoływania kół wojewódzkich i im podległych kół powiatowych oraz miejskich. Pracami kół kierować miał zarząd miejski, powiatowy, podległy zarządowi wojewódzkiemu, który z kolei podlegał zarządowi głównemu.¹¹ W deklaracji ideowej Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet informowano odbiorców o konieczności włączenia kobiet polskich w prace nad „obudową Ojczyzny”, „utrwaleniem pokoju i demokracji w Polsce”, w dążeniach „o faktyczne równouprawnienie kobiet” i „o lepsze i piękniejsze życie rodzinne”.¹²

W programie ideowo-wychowawczym Ligi Kobiet w pierwszym dziesięcioleciu jej funkcjonowania bardzo ważne miejsce zajmowała kwestia „walki o pokój”. Problematyka ta miała występować w programie wykładowo-szkoleniowym, kierowanym do aktywistek Ligi, później zaś była przez nie dalej przekazywana, w kontakcie bezpośrednim i przez przekaz prasowy innym członkiniom organizacji i ogółowi kobiet polskich.¹³

Warto odnotować, że w końcu 1946 roku Liga liczyła około 190 tys. członkiń skupionych w blisko 2 000 kół. Z każdym miesiącem liczba kół i członkiń organizacji powiększała się, o czym cyklicznie informowano również na łamach „Naszej Pracy”. Według oficjalnych danych w 1947 roku liczba zrzeszonych kobiet w Społeczno-Obywatelskiej Lidze Kobiet miała wynosić 693 tys., skupionych w 4160 kołach. Zapowiedzią dalszego rozwoju ideologicznego, programowego i organizacyjnego Ligi było nadanie jej w początkach października 1949 roku statusu stowarzyszenia wyższej użyteczności i nadanie nowej nazwy. Przemianowanie Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w Ligę Kobiet miało być również symbolicznym wyrazem następujących w organizacji zmian ideologiczno-programowych.¹⁴

¹⁰ *Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet*, [Warszawa], b.r.w., s. 4.

¹¹ Tamże, s. 7–8.

¹² Archiwum Akt Nowych, Deklaracja ideowa Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, sygn. 1, k. 8–10.

¹³ Tamże, k. 37.

¹⁴ D. Jarosz, dz. cyt., s. 308, 312–315.

W omawianym okresie Liga Kobiet realizowała swoje cele na różnych obszarach aktywności, m.in. brała udział w akcjach przygotowawczych do wyborów (referendum, wybory parlamentarne), organizowała i współorganizowała opiekę nad dziećmi, współpracowała z takimi organizacjami, jak Koła Gospodyń Wiejskich i Związek Samopomocy Chłopskiej, instytucjami, m.in. z Milicją Obywatelską, wojskiem, domami dziecka, szkołami i przedszkolami, uczestniczyła w organizacji świąt państwowych i okolicznościowych (np. Międzynarodowego Dnia Kobiet, Dnia Matki). Z dużym powodzeniem organizacja angażowała się w działania charytatywne, dotyczące nie tylko opieki nad dziećmi, ale i przeciwdziałania patologiom społecznym, takim jak alkoholizm czy prostytutka, upowszechniała w podejmowanych inicjatywach program kulturalno-oświatowy, zajmowała się poradnictwem prawnorodzinnym. Należy podkreślić, że szczególne miejsce w działalności również propagandowej Ligi Kobiet, w pierwszych latach Polski Ludowej, zajmowała tematyka rodziny, w tym w sposób szczególny opieka nad matką i dzieckiem oraz problematyka pracy zawodowej kobiet.¹⁵

Do 1950 roku wśród celów głównych wyznaczanych do realizacji Lidze Kobiet przez gremia decyzyjne PPR i następnie PZPR istotną rolę, obok wytycznych w zakresie włączenia się kobiet polskich pod przewodnictwem Ligi w realizację w planu sześcioletniego, wskazywano „walkę o pokój”. Upowszechniana w dyskursie propagandowym „walka o pokój” wiązała się m.in. z zaostrzeniem sytuacji międzynarodowej, wywołanej konfliktem koreańskim i planami Józefa Stalina dotyczącymi militaryzacji bloku wschodniego.¹⁶ Hasło „walki o pokój” występowało również w odniesieniu do zachodzących procesów wewnątrz kraju. Było ono rozumiane jako dążenia do wprowadzanych reform w zakresie porządku socjalistycznego, w tym realizacji ogłoszonego sześcioletniego planu gospodarczego.

„Walka o pokój” była jednym z pierwszoplanowych haseł propagandowych i w latach późniejszych. W 1951 roku na I kongresie Ligi Kobiet na przewodniczącą Zarządu Głównego, po Irenie Sztachelskiej, wybrano Alicję Musiałową oraz uchwalono nowy statut, w którym podkreślono m.in. konieczność włączenia szerokich rzesz kobiecych, w tym m.in. robotnic, kobiet wiejskich,

¹⁵ Zob.: A. Stasiewicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1945–1948 na Białostocczyźnie w świetle dokumentów PPR*, [w:] *Kobiety „na zakręcie” 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014, s. 51–76; M. Dajnowicz, dz. cyt., s. 306–307; zob.: i por.: N. Jarska, *Kobiety z marmuru. Robotnice w latach 1945–1960*, Warszawa 2015, s. 102.

¹⁶ D. Jarosz, dz. cyt., s. 315–316.

inteligentek, ale również i gospodyń domowych do ważnych zadań, również „walki o pokój”, związanej, jak podkreślano, z koniecznością zabezpieczenia niepodległości Polski Ludowej.¹⁷

W dyskursie propagandowym odnoszącym się do miejsca kwestii kobiecej w Polsce socjalistycznej nawiązywano do znaczenia władzy ludowej, która wykazywać miała troskę o sferę bytową kobiet polskich i ich rodzin. W wypowiedziach propagandowych wyraźnie sugerowano, że prawa kobiet są ściśle związane z budową w kraju socjalizmu.¹⁸ Zgodnie z forsowanym przez ówczesną władzę politycznym kierunkiem propagandowym kobiety polskie stanowić miały część ogólnoswiatowego systemu skupiającego wszystkie kobiety dążące do postępu, sprawiedliwości na świecie i do zabezpieczenia światowego pokoju. W wysuwanych hasłach odnoszących się do „walki o pokój” łączono również kwestię zabezpieczenia pokoju Polski i świata z bezpieczeństwem bytu kobiet i ich rodzin, odnoszono się do ról społecznych kobiet jako matek i opiekunek ognisk domowych. Przy upowszechnianym i eksponowanym sloganie „walki kobiet o pokój” występowała jednocześnie kwestia konieczności zapewnienia bezpieczeństwa rodzinom, ze szczególnym podkreśleniem znaczenia bezpieczeństwa matek i dzieci.¹⁹

Na łamach „Naszej Pracy” pojawiała się problematyka bezpieczeństwa i pokoju, mająca charakter *stricte* propagandowy, była publikowana od początku wydawania biuletynu w 1947 roku. Przez pierwsze lata wydawania „Naszej Pracy” występowała w odniesieniu głównie do problematyki minionej II wojny światowej i zagrożeń z tym związanych. Problematyka zajmowała ważne miejsce w periodyku, wpisując się w całokształt prac i zadań, jakie wyznaczała do realizacji wśród kobiet polskich Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet i później Liga Kobiet.

Bezpieczeństwo było rozważane m.in. w ramach sprawozdań z zaangażowania Ligi Kobiet w prace Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet. W biuletynie zamieszczano sprawozdania z tych posiedzeń federacji, odbywających się w różnych krajach Europy i świata, w których brały udział również członkinie Ligi Kobiet. Znaczące fragmenty sprawozdań z działalności federacji dotyczyły właśnie zakresu wytycznych dla kobiet w kwestii ich prac nad zachowaniem „pokoju na świecie”. Eksponowano w wypowiedziach

¹⁷ D. Jarosz, dz. cyt., s. 316–317.

¹⁸ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym...Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009, s. 489.

¹⁹ Tamże, s. 495.

propagandowych wspólnotę i jedność wszystkich kobiet świata wobec dążeń do światowego pokoju, zaprzeczano w tym zakresie istnieniu podziału na wschodnią i zachodnią Europę. Odnoszono się również do aktualnej sytuacji kobiet w Grecji pochłoniętej wojną domową i kobiet w Hiszpanii, kraju obciążonym dyktaturą generała Franko. Bardzo często w odniesieniach do działalności federacji zamieszczanych w biuletynie wskazywano faszyzm jako największe zagrożenie bezpieczeństwa Europy i świata, występujący jako zagrożenie nadal aktualne w powojennym świecie, zwłaszcza w Europie.²⁰

Udział kobiet polskich w pracach Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet opisywała w biuletynie doktor Eugenia Pragierowa, przewodnicząca Komisji Informacyjno-Propagandowej federacji. Przed mającym się odbyć we wrześniu 1947 roku posiedzeniem Komitetu Wykonawczego Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet przypominała czytelniczkom, że federacja zrzesza 100 mln kobiet, pochodzących z różnych krajów świata, a głównym zadaniem federacji pozostaje ich uaktywnienie w kierunku m.in. działań propagujących pokój na świecie.²¹ Fragmenty treści biuletynu, odnoszące się do upowszechniania jedności kobiet zrzeszonych w federacji, w znaczącej części zawierały teksty na temat zagrożeń wynikających z wybuchu II wojny światowej. Główne akcenty tych odniesień dotyczyły haseł propagandowych wskazujących na zagrożenia w postaci wojny i jej konsekwencji, co powodować mogło u odbiorcy tekstów pewnego rodzaju niepokój. Upowszechnianie, eksponowanie dążeń kobiet skupionych w organizacji światowej do działań propagujących pokój światowy wskazywać miało na troskę ruchu kobiecego o bezpieczeństwo kobiet, rodzin i przede wszystkim dzieci. Międzynarodowa organizacja opisywana w biuletynie miała być miejscem dążeń i realizacji celów kobiet z państw narodowych oraz przykładem jedności kobiet w ruchu kobiecym z różnych państw, o ponadnarodowych wspólnych interesach, dotyczących bezpieczeństwa związanego z pokojem światowym i jednoznaczną krytyką wojny.

W biuletynie „Nasza Praca” występowała tematyka dotycząca sytuacji bezpieczeństwa i zagrożeń związanych z wojną i w innych odsłonach. W opublikowanym „Liście otwartym do intelektualistek świata” przypomniano

²⁰ S. Dłuska, *Posiedzenie Rady Naczelnej Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” (dalej: NP SOLK) 1947, nr 2, s. 3–6; J. Tomaszewicz, *W stolicy i w kraju*, NP SOLK 1947, nr 2, s. 26–28.

²¹ T., *Udział kobiet polskich w pracach Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet*, NP SOLK 1947, nr 6, s. 16.

odbiorczyniom listu i czytelniczkom o konsekwencjach wybuchu wojny światowej. Tego rodzaju publikacje miały przypominać o tragicznym czasie II wojny światowej i jednocześnie wskazywać na wkład tych, którzy doprowadzili do pokoju w Polsce i na świecie, z nadrzędnymi zasługami w tej mierze Związku Radzieckiego. Teksty zawierały także tematykę dotyczącą szeroko zakrojonych prac odbudowy Polski po zakończeniu wojny, w tym eksponowały sukcesy związane z obudową kraju po zniszczeniach wojennych i zaangażowanie oraz wkład kobiet polskich w proces odbudowy wolnej ojczyzny. Treść tekstów odnoszących się do sytuacji kobiet w Hiszpanii czy Grecji wpływać miała na inicjowanie u czytelniczek również strachu związanego z wojną oraz jednocześnie powodować radość z pokoju w powojennej Polsce.²² Liga Kobiet na łamach biuletynu konsekwentnie upowszechniała potrzebę solidaryzowania się Polek z kobietami tych krajów.

Liga Kobiet włączać się miała w szeroko zakrojone akcje odbudowy kraju. W wielu przekazach na łamach „Naszej Pracy” występowały opisy zaangażowania Ligi w tym zakresie, np. członkinie organizacji miały inicjować zbiórki pieniężne na odbudowę Polski po zniszczeniach wojennych. W tym celu w różnych miejscowościach i regionach organizowały powstawanie i działalność tzw. komitetów odbudowy.²³ Należy podkreślić, że tematykę „walki o trwały pokój na świecie” oraz „pracę nad odbudową kraju” często łączono ze sobą.²⁴ Problematyka ta występowała jako pewnego rodzaju plan połączonych i spójnych działań dotyczących szeroko rozumianego zabezpieczenia pokoju w Polsce Ludowej w końcu lat czterdziestych i w początkach pięćdziesiątych.

W 1949 roku w wytycznych dotyczących współzawodnictwa Ligi Kobiet zaakcentowano konieczność uaktywnienia prac organizacji nad mobilizacją szerokich rzesz kobiet polskich, w tym członkiń Ligi w kierunku „ogólnonarodowego frontu walki o pokój”. „Walka o pokój” obejmować miała „masową pracę uświadamiającą ze szczególnym uwzględnieniem form indywidualnej i grupowej agitacji”. Szczególną rolę w tej agitacji odgrywać miały przodownice społeczne, stanowiące 10% ogółu członkiń kół Ligi Kobiet, przygotowywane do pracy agitacyjnej przez zarządy wojewódzkie organizacji. Propagowanie problematyki „walki o pokój” miało odbywać się podczas pogadanek i odczytów organizowanych raz w miesiącu w siedzibach kół powiatowych,

²² *Do intelektualistek świata list otwarty*, NP SOLK 1947, nr 7–9, s. 31–34.

²³ *Liga Kobiet na odbudowę Warszawy*, NP SOLK 1948, nr 3, s. 26.

²⁴ O. Tomaszewska, *Krajowa Odprawa Ligi Kobiet*, NP SOLK 1948, nr 4, s. 15.

gminnych i miejskich. Jednocześnie zapowiadano szeroko zakrojone działania dotyczące prac nad podniesieniem produkcji przemysłowej i rolnej jako części propagandowego planu budowy rzeczywistości socjalistycznej w mieście i na wsi.²⁵

W numerze 3 „Naszej Pracy” z 1950 roku zamieszczono sprawozdanie dotyczące oceny pracy organizacji za mijający rok oraz wytyczne dotyczące działań Ligi Kobiet na rok następny. Prace organizacji zdominowała w 1949 roku „dalsza konsolidacja obozu pokoju na całym świecie” w nowych zadaniach postawionych przez kongres Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet, który odbył się w Budapeszcie. W wytycznych programowych na rok 1950 Liga zapowiadała włączenie się ruchu w realizację planu sześcioletniego.²⁶ Od 1950 roku w dyskursie propagandowym Ligi Kobiet w zakresie podejmowania tematyki zabezpieczenia pokoju na świecie na plan pierwszy wysunęła się praca, związana z realizacją planu sześcioletniego, jako formy „walki o pokój” i bezpieczeństwo kraju.

Tematykę związaną z tzw. kultem pracy jednoznacznie łączono z zapewnieniem bezpieczeństwa Polski. W uchwale Zarządu Głównego Ligi Kobiet z 1950 roku stwierdzono, że „pod hasłem wzmocnienia sił pokoju należy włączać szerokie rzesze kobiet do jeszcze bardziej wytężonej pracy nad realizacją planu 6-letniego a zwłaszcza wzmocnienia wśród kobiet „socjalistycznej dyscypliny pracy”. Pisano dalej, że „kobiety polskie z radością witają dekret o socjalistycznej dyscyplinie pracy, widząc w nim słuszną drogę dla dalszego wzmocnienia potencjału gospodarczego i obronności naszego kraju”.²⁷ Z cytowanych tekstów wynika, że wzmocnienie gospodarcze państwa według porządku socjalistycznego jednoznacznie łączono z obronnością i bezpieczeństwem Polski Ludowej.

W wywalczeniu pokoju na świecie oraz jego trwałym zabezpieczeniu największą rolę przypisywano działalności międzynarodowej Związku Radzieckiego. To Związek Radziecki był sojusznikiem pokoju i symbolem jego zabezpieczenia, w tym walki i zwycięstwa nad faszyzmem.²⁸ W 1950 roku kobiety związane z Ligą Kobiet wzięły udział w II światowym kongresie obrońców pokoju. W wytyczonych na kongresie zadaniach wskazywano na konieczną

²⁵ Wytyczne III etapu współzawodnictwa Ligi Kobiet, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” (dalej: NPM) 1949, nr 6, s. 32–33.

²⁶ S. Zawadcka, *Ocena pracy Ligi i wytyczne na rok 1950*, NPM 1950, nr 3, s. 24 i n.

²⁷ *Uchwała Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet*, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” (dalej: NPD) 1950, nr 8, s. 22 i n.

²⁸ *Zadania ligi w świetle uchwał IV Plenum KC PZPR*, NPD 1950, nr 13, s. 5.

dalszą pracę Ligi Kobiet nad uświadomieniem kobiet polskich, gdzie „praca uświadamiająca LK oparta na uchwałach kongresu pokoju winna mieć na celu pogłębienie uczuć solidarności międzynarodowej ze wszystkimi walczącymi o pokój, zwłaszcza z narodami bratniego Związku Radzieckiego, który jest gwarantem zwycięstwa pokoju na całym świecie”.²⁹

W większości tekstów biuletynu od 1950 roku tematykę bezpieczeństwa i pokoju jednoznacznie łączono z odbudową kraju. W referacie Alicji Musiałowej pt. „Kobieta w walce o pokój i plan sześcioletni” liderka Ligi Kobiet podkreślała, że „kobiety polskie miast i wsi rozumieją, że pokoju nie da się pragnąć, że pokój trzeba zdobywać pracą, pracą nad realizacją planu 6-letniego”. Nawiązywała do sytuacji międzynarodowej okresu powojennego, podkreślając, że ostoją pokoju i jego gwarantem jest „rosnąca wciąż potęga i moc Związku Radzieckiego oraz jego konsekwentna polityka pokojowa”.³⁰ W referacie podkreślała Musiałowa konieczność łączenia się kobiet świata we wspólnym froncie poparcia pokoju, m.in. w działalności wymienianej Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet. Zapewniała słuchaczki, że Polki konsekwentnie przygotowane są do włączenia się w światowy front „walki o pokój”. Podkreślała, że w narodowym froncie „walki o pokój” i socjalizm obowiązki nakłada się na kobiety polskie reprezentujące różne grupy, w tym robotnice, chłopki, inteligentki. Zabezpieczenie pokoju odbywać się miało przez codzienną pracę kobiet, udział we współzawodnictwie pracy, a także oszczędniejsze prowadzenie gospodarstw domowych, również w różnorodnej pracy wychowawczej i ideowej.³¹

W kolejnym podwójnym numerze „Naszej Pracy” zamieszczono instrukcję dotyczącą udziału kobiet w akcji Narodowego Plebiscytu Pokoju, organizowanego w dniach 17–24 maja 1951 roku. Plebiscyt ten miał być wyrazem poparcia idei paktu pokoju między Związkiem Radzieckim, USA, Chinami, Wielką Brytanią i Francją. W związku z tym zarząd Główny Ligi Kobiet podjął szereg działań zmierzających do uaktywnienia kobiet skupionych w pracy kół wojewódzkich, powiatowych i miejskich. W wytycznych dla zarządu Ligi podkreślano, że „w kampanii plebiscytowej należy uaktywnić wszystkie koła LK. Członkinie kół LK, a w szczególności przodownice społeczne powinny być reprezentowane w gremiach tzw. agitatorów pokoju. Głównym terenem

²⁹ *Po II Światowym Kongresie Obrońców Pokoju*, NPD 1950, nr 13, s. 14–15.

³⁰ A. Musiałowa, *Zadania kobiet polskich w walce o pokój i plan 6-letni*, NPD 1951, nr 6–7, s. 27, 34.

³¹ Tamże, s. 36–37.

agitacji dla członkiń LK powinny być domy mieszkalne i bloki. Zarządy LK powinny dopilnować, aby aktywistki i przodownice społeczne brały udział w seminariach organizowanych przez Komitety Obrońców Pokoju”. W celach agitacyjnych rozdawano również specjalny numer pisma „Poznajmy Prawdę” poświęcony tej tematyce. Wszystkie zebrania i konferencje Ligi Kobiet organizowane w tym czasie miały służyć upowszechnianiu idei i celów plebiscytu pokoju.³²

Problematyka dotycząca zabezpieczenia pokoju prezentowana w biuletynie była zgodna z ramowym planem pracy Ligi Kobiet na rok 1951, w którym za priorytetowe uznawała Liga rozszerzenie i stałe pogłębianie pracy uświadamiającej wśród kobiet, przez udział Polek w światowym i polskim ruchu pokoju. Do zadań głównych Ligi Kobiet należało „pogłębienie wśród kobiet uczuć międzynarodowej solidarności ze wszystkimi walczącymi o pokój, włączenie kobiet do wszystkich akcji pokojowych, podejmowanych przez polskie masy ludowe i cały obóz antyimperialistyczny, włączanie kobiet do Komitetów Obrony Pokoju, zacieśnienie współpracy ze Światową Demokratyczną Federacją Kobiet”.³³

Także agitacja w sprawie wyborów do Sejmu w październiku 1952 roku odbyła się pod hasłem łączenia obowiązku wyborczego z ogólnopolskim frontem „walki o pokój” i realizacją planu sześcioletniego. Pojawiały się wówczas w biuletynie propagandowe informacje w rodzaju – „robotnice, chłopki i inteligentki pracujące, żony i matki wiedzą, że narodowy front walki o pokój i plan 6-letni oznacza wyzwolenie nowych, potężnych, twórczych sił całego narodu dla dobra mas pracujących”.³⁴

Należy podkreślić, że tematyka o podobnej treści, łączenia kwestii „walki o pokój” i budowy Polski socjalistycznej od 1950 roku, eksponowana była w „Naszej Pracy” do śmierci Józefa Stalina w 1953 roku.³⁵ W następnych

³² *Narodowy Plebiscyt Pokoju. Instrukcja*, NPD 1951, nr 8–9, s. 4–5.

³³ *Ramowy plan Pracy Ligi Kobiet na rok*, NPD 1951, nr 2, s. 6.

³⁴ A. Musiałowa, *Idziemy do Wyborów w Ogólnopolskim Froncie Walki o Pokój i Plan Sześcioletni*, NPD 1952, nr 9, s. 3–6.

³⁵ W związku ze śmiercią Józefa Stalina na łamach biuletynu przypomniano na temat zasług wodza w zakresie budowy pokoju na świecie i jego sukcesów w walce z faszyzmem. Alicja Musiałowa, przewodnicząca Zarządu Głównego Ligi Kobiet zwróciła się wówczas do kobiet ze Związku Radzieckiego: „Do Antyfaszystowskiego Komitetu Kobiet Radzieckich”, łącząc się z kobietami radzickimi w żałobie „z powodu zgonu genialnego Wodza i Nauczyciela mas pracujących całego świata nieugiętego strażnika Pokoju – Józefa Stalina”, *Do Antyfaszystowskiego Komitetu Kobiet Radzieckich*, NPM 1953, nr 4, s. 5.

latach problematyka pokoju i bezpieczeństwa występować zaczęła na łamach biuletynu coraz rzadziej. W 1954 roku w związku z tematem bezpieczeństwa Europy i świata pojawiła się w „Naszej Pracy” problematyka dotycząca skutków broni masowej zagłady³⁶, natomiast od 1955 roku, niejako już w „nowej odsłonie” stosunków międzynarodowych, występowała jako zapowiedź wydarzeń związanych z podpisaniem Układu Warszawskiego.

WYKAZ ŹRÓDEŁ I OPRACOWAŃ

1. Źródła

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Archiwum Akt Nowych, Deklaracja ideowa Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, sygn. 1.

1.1. Źródła drukowane

Statut Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet, [Warszawa], b.r.w.

1.2. Publicystyka prasowa

Dłuska S., *Posiedzenie Rady Naczelnej Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” 1947, nr 2.

Do Antyfaszystowskiego Komitetu Kobiet Radzieckich, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1953, nr 4.

Do intelektualistek świata list otwarty, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” 1947, nr 7-9.

Liga Kobiet na odbudowę Warszawy, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” 1948, nr 3.

Musiałowa A., *Idziemy do Wyborów w Ogólnopolskim Froncie Walki o Pokój i Plan Sześcioletni*, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1952, nr 9.

Musiałowa A., *Zadania kobiet polskich w walce o pokój i plan 6-letni*, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1951, nr 6-7.

Narodowy Plebiscyt Pokoju. Instrukcja, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1951, nr 8-9.

Po II Światowym Kongresie obrońców Pokoju, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1950, nr 13.

³⁶ „Kobiety polskie budując u siebie nowe lepsze życie swą wzmożoną pracą umacniająmy jedność kobiet całego świata w walce o zakaz używania broni masowej zagłady, o pokojowe uregulowanie stosunków między narodami” – zamieszczono apel kierowany do czytelniczek w: NPM 1954, nr 2-3, s. 29.

- Ramowy plan Pracy Ligi Kobiet na rok*, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1951 nr 2.
- T., *Udział kobiet polskich w pracach Światowej Demokratycznej Federacji Kobiet*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” 1947, nr 6.
- Tomaszewska O., *Krajowa Odprawa Ligi Kobiet*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” 1948, nr 4.
- Tomaszkiewicz J., *W stolicy i w kraju*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet” 1947, nr 2.
- Uchwała Plenum Zarządu Głównego Ligi Kobiet*, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1950, nr 8.
- Wytyczne III etapu współzawodnictwa Ligi Kobiet*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1949, nr 6.
- Zadania ligi w świetle uchwał IV Plenum KC PZPR*, „Nasza Praca. Dwutygodnik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1950, nr 8.
- Zawadzka S., *Ocena pracy Ligi i wytyczne na rok 1950*, „Nasza Praca. Miesięcznik Zarządu Głównego Ligi Kobiet” 1950, nr 3.

1.3. Źródła internetowe

- Nowak B., *Serving Women and the State: The League of Women in Communist Poland*, praca doktorska, The Ohio State University 2004, <http://bit.ly/2diMB3h> [10.11. 2016].

2. Opracowania naukowe

2.1. Monografie i opracowania zbiorowe

- Działaczki społeczne, feministki, obywatelki. Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich po 1918 roku (na tle porównawczym)*, t. II, red. A. Janiak-Jasińska, K. Sierakowska, A. Szwarc, Warszawa 2009.
- Fidelis M., *Kobiety, komunizm i industrializacja w powojennej Polsce*, przeł. M. Jaszczurowska, Warszawa 2010.
- Jarska N., *Kobiety z marmuru. Robotnice w latach 1945–1960*, Warszawa 2015.
- Kobiety „na zakręcie” 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014.
- Kuśmierski S., *Teoretyczne problemy propagandy i opinii publicznej*, Warszawa 1980.
- Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2009. Referaty*, red. Ł. Kamiński, T. Kozłowski, Warszawa 2010.
- Mazur M., *O człowieku tendencyjnym...Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009.
- Parsons T., *Szkice z teorii socjologicznej*, Warszawa 1972.
- Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. A. Miodowski, M. Dajnowicz, Białystok 2016.